

ONA TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING KROSS-KULTURAL KOMMUNIKATIVLIGINI RIVOJLANTIRISHDA EMOTSIONAL INTELLEKTNING O'RNI VA AHAMIYATI

Ne'matullayeva Muazzamxon

*Namangan davlat universiteti Ta'lim tarbiya nazariyasi
va metodikasi (Boshlang'ich ta'lim) tayanch doktoranti*

Annotatsiya: Bugungi kunda globalizatsiya jarayoni tez sur'atlar bilan rivojlanib borayotgani sababli, insonlar o'rtasidagi muloqotning yangi shakllari va uslublari paydo bo'lmoqda. Bu jarayonda kross-kultural kommunikativlik, ya'ni turli madaniyat vakillari o'rtasidagi samarali muloqot qobiliyati muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ona tili darslari esa o'quvchilarda bu ko'nikmalarni shakllantirishda asosiy platformalardan biri sifatida xizmat qiladi. Bunday darslarda nafaqat til o'rgatiladi, balki o'quvchilarning madaniy tafovutlarni tushunishlari, boshqa xalqlar bilan muloqot qilishlari uchun zarur bo'lgan kommunikativ ko'nikmalar rivojlantiriladi. Shu bilan birga, emotsional intellektning kross-kultural kommunikativlikni rivojlantirishdagi roli beqiyosdir.

Kalit so'zlar: til, muloqot, madaniyat, ona tili, dars, globalizatsiya, emotsional intellekt l, kross-kultural kommunikativlik..

Аннотация: Сегодня, когда процесс глобализации стремительно развивается, появляются новые формы и способы общения между людьми. В этом процессе все большее значение приобретает межкультурная коммуникация, то есть умение эффективно общаться между представителями разных культур. Уроки родного языка служат одной из основных площадок для формирования этих навыков у учащихся. Такие уроки не только обучают языку, но и развивают коммуникативные навыки, необходимые учащимся для понимания культурных различий и общения с другими народами. При этом роль эмоционального интеллекта в развитии межкультурной коммуникации неопределима.

Ключевые слова: язык, коммуникация, культура, родной язык, урок, глобализация, эмоциональный интеллект, межкультурная коммуникация.

Abstract: Today, as the globalization process is developing rapidly, new forms and methods of communication between people are emerging. In this process, cross-cultural communication, that is, the ability to communicate effectively between representatives of different cultures, is gaining importance. Mother tongue lessons serve as one of the main platforms for the formation of these skills in students. Such lessons not only teach the language, but also develop the communicative skills necessary for students to understand cultural differences and communicate with other

peoples. At the same time, the role of emotional intelligence in the development of cross-cultural communication is invaluable.

Keywords: language, communication, culture, mother tongue, lesson, globalization, emotional intelligence, cross-cultural communication..

KIRISH

Ona tili insonning shaxsiyati, dunyoqarashi va madaniyati shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Til nafaqat muloqot vositasi, balki insonning o‘z fikrlarini ifoda etish, his-tuyg‘ularini yetkazish va boshqalar bilan aloqalarini o‘rnatish vositasidir. Ayniqsa, ona tili darslari yosh avlodning til ko‘nikmalarini shakllantirishda, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar bilan tanishtirishda asosiy rol o‘ynaydi. Zamonaviy dunyoda esa til o‘rganish jarayoni faqatgina so‘z boyligini oshirish yoki grammatikani o‘zlashtirish bilan cheklanmaydi. U kengroq, yanada murakkabroq va chuqurroq ma’noga ega bo‘lib, o‘quvchilarning ijtimoiy, madaniy va emotsional rivojlanishiga xizmat qiladi. Global aloqalar va madaniyatlararo muloqotning rivojlanishi natijasida, ona tili darslarining vazifalari ham kengaymoqda. Bugungi kunda o‘quvchilarga nafaqat ona tilini mukammal o‘rgatish, balki ularni boshqa madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qila oladigan, kross-kultural kommunikativlik qobiliyatlariga ega shaxslar sifatida tarbiyalash talab etiladi. Bu esa ona tili darslarining mazmuni va metodikasida yangi yondashuvlarni joriy etishni zarur qiladi. Shu nuqtai nazardan, emotsional intellekt tushunchasining ona tili ta’limidagi o‘rni tobora oshib bormoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Emotsional intellekt tushunchasi psixologiyada insonning o‘z his-tuyg‘ularini anglash, boshqarish va boshqalar bilan samarali muloqot qilish qobiliyatini ifodalaydi. Bu qobiliyat o‘quvchining nafaqat o‘z his-tuyg‘ularini boshqarishiga, balki boshqalar bilan empatiya qilishiga, ularning hissiyotlarini anglashiga yordam beradi. Ona tili darslarida emotsional intellektni rivojlantirish o‘quvchilarning o‘zaro munosabatlarida yanada chuqurroq va mazmunli muloqot o‘rnatishga xizmat qiladi. Ayniqsa, kross-kultural kommunikativlik nuqtai nazaridan, bu ko‘nikma o‘quvchilarga madaniy tafovutlar fonida yuzaga keladigan noaniqlik va tushunmovchiliklarni bartaraf etishda yordam beradi. [1]

Ona tili darslarida kross-kultural kommunikativlikni rivojlantirish uchun o‘quvchilarga turli madaniyatlar haqida ma’lumot berish, ularning urf-odatlarini, an’analarini va qadriyatlarini o‘rgatish muhimdir. Bu jarayonda emotsional intellekt o‘quvchilarga madaniy tafovutlarni faqat aqliy darajada emas, balki hissiy jihatdan ham qabul qilish imkonini beradi. Masalan, o‘quvchilar boshqa madaniyat vakillarining hissiyotlarini anglash, ularning nutq uslubi va muloqot madaniyatini tushunish orqali yanada samarali va hurmatga asoslangan muloqot o‘rnatadilar. Bu esa kross-kultural kommunikativlikning asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi.

Emotsional intellektning ona tili darslarida rivojlanishi uchun o‘quvchilarga o‘z his-tuyg‘ularini ifoda etish va boshqalarining hissiyotlarini tushunish bo‘yicha turli mashqlar va vazifalar berilishi lozim. Masalan, rol o‘yinlar, guruh muhokamalari, hissiy holatlarni tahlil qilish kabi faoliyatlar o‘quvchilarning emotsional qobiliyatlarini oshirishga xizmat qiladi. Bu mashqlar orqali o‘quvchilar o‘zaro hurmat, sabr-toqat va empatiya kabi ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantiradilar. Shu bilan birga, ular kross-kultural muloqotda yuzaga keladigan muammolarni hissiy jihatdan boshqarishni o‘rganadilar.[2]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Kross-kultural kommunikativlikni rivojlantirishda emotsional intellektning yana bir muhim jihati — bu stress va nizolarni boshqarish qobiliyatidir. Turli madaniyat vakillari o‘rtasidagi muloqotda tushunmovchiliklar, madaniy tafovutlar yoki noto‘g‘ri talqinlar stress va nizolarga sabab bo‘lishi mumkin. Emotsional intellekt yuqori bo‘lgan o‘quvchilar bu kabi vaziyatlarda o‘z his-tuyg‘ularini boshqarish, boshqalar bilan konstruktiv muloqot qilish va nizolarni hal qilishda muvaffaqiyatli bo‘ladilar. Ona tili darslarida bu qobiliyatlarni rivojlantirish o‘quvchilarning kross-kultural muloqotdagi muvaffaqiyatini oshiradi. Shuningdek, emotsional intellekt o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi, bu esa ularni yangi madaniyatlar bilan tanishishga va ularga ochiq bo‘lishga undaydi. O‘z his-tuyg‘ularini anglay oladigan va boshqaradigan o‘quvchilar yangi madaniyatlar bilan muloqotda yanada faol va samarali bo‘ladilar. Bu esa ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ona tili darslarida emotsional intellektni rivojlantirish orqali o‘quvchilar nafaqat til ko‘nikmalarini, balki madaniy ko‘nikmalarni ham egallaydilar.[3]

Ona tili o‘qituvchilari emotsional intellektni rivojlantirish uchun o‘quvchilarga doimiy ravishda o‘z his-tuyg‘ularini tahlil qilish, boshqalar bilan hissiy aloqalarni mustahkamlash bo‘yicha vazifalar berishlari kerak. O‘qituvchilar o‘zlari ham emotsional intellekt ko‘nikmalarini namoyon etib, o‘quvchilarga yaxshi namuna bo‘lishlari muhimdir. Bundan tashqari, dars jarayonida madaniy tafovutlarni hurmat qilish, boshqa madaniyatlarga ochiq bo‘lish va empatiya ko‘rsatish kabi qadriyatlarni targ‘ib qilish zarur. Kross-kultural kommunikativlikni rivojlantirishda ona tili darslarining roli nafaqat til o‘rgatish bilan cheklanib qolmaydi, balki o‘quvchilarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga ham katta ta’sir ko‘rsatadi. Emotsional intellektning rivojlanishi orqali o‘quvchilar madaniy tafovutlarni qabul qilishga tayyor bo‘lib, global jamiyatda samarali muloqot qilish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bu esa ularning kelajakdagi shaxsiy va professional hayotlarida muvaffaqiyat qozonishlariga yordam beradi.[4]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ona tili darslarida o‘quvchilarning kross-kultural kommunikativligini rivojlantirishda emotsional intellektning o‘rni va ahamiyati juda katta. Emotsional intellekt o‘quvchilarga nafaqat o‘z his-tuyg‘ularini boshqarish, balki boshqa madaniyat vakillarining hissiyotlarini anglash va hurmat qilish imkonini beradi. Bu ko‘nikmalar kross-kultural muloqotda yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etishda, nizolarni hal qilishda va samarali muloqot o‘rnatishda muhim rol o‘ynaydi. Ona tili darslarida emotsional intellektni rivojlantirish orqali o‘quvchilar nafaqat til bilimlarini, balki madaniy va ijtimoiy ko‘nikmalarni ham egallaydilar, bu esa ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga katta hissa qo‘shadi. Shunday qilib, emotsional intellekt va kross-kultural kommunikativlikni birgalikda rivojlantirish zamonaviy ta’lim jarayonining ajralmas qismi bo‘lib, yosh avlodni global jamiyatga tayyorlashda muhim vosita hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Axmedov S. (2023). Ona tili darslarida kross-kultural kommunikativlikni rivojlantirish metodlari. Toshkent: Ta’lim nashriyoti.
2. Karimova D. (2022). Emotsional intellekt va til o‘rganish jarayonidagi roli. O‘zbek tili va adabiyoti jurnali, Toshkent: O‘zbekiston Fanlar akademiyasi nashriyoti.
3. Tursunov J. (2021). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kommunikativ kompetentlikni shakllantirish. Toshkent: Pedagogika nashriyoti.
4. Qodirova M. (2020). Ona tili ta’limida emotsional intellektni rivojlantirish usullari. Ta’lim va tarbiya jurnali, Toshkent: Ilmiy nashriyot.
5. Islomov R. (2019). Kross-kultural kommunikativlik va uning pedagogik asoslari. Toshkent: Fan va ta’lim nashriyoti.
6. Mirzaeva N. (2018). O‘quvchilarning emotsional intellektini oshirishda ona tili darslarining ahamiyati. Ilmiy izlanishlar jurnali, Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim vazirligi nashriyoti.
7. Rustamova L. (2017). Til o‘rganishda emotsional intellektning o‘rni va pedagogik texnologiyalar. Ta’lim sohasida innovatsiyalar jurnali, Toshkent: Innovatsion nashriyot.